

Таблица

Характеристики эмульгированных включений в литых сплавах
Zn – Bi и Bi - Zn

В, Тл		0,0	0,05	0,1	0,4	0,7	1,0	
Включения на основе Bi								
Формы включений	Сферическая	$L_{\min}-L_{\max}$, мкм	5-45	5-45	5-30	5-21	5-6	-
		Q , %	28	37	43	33	1	0
		L/b	1,1-1,7	1,3-1,5	1,1-1,3	1,1-1,3	1,7-4,0	2,0-4,0
	Овальная	$L_{\min}-L_{\max}$, мкм	12-45	12-24	9-30	12-24	5-15	5-6
		Q , %	72	28	50	19	2	3
		L/b	-	1,0-1,5	1,0-1,5	1,0-1,3	1,0-4,0	2,0-4,0
	Сложная	$L_{\min}-L_{\max}$, мкм	-	9-36	15-30	9-36	9-30	6-30
		Q , %	0	35	7	48	97	97
		L/b	-	1,0-1,5	1,0-1,5	1,0-1,3	1,0-4,0	2,0-4,0
Включения на основе Zn								
$L_{\max}$, мкм		45	45	90	45	60	90	
Формы включений	Сферическая	$L_{\min}-L_{\max}$, мкм	10-45	10-18	10-45	10-18	10-15	-
		Q , %	27	17	27	4,5	8,5	0
		L/b	12-45	10-33	10-45	10-27	12-18	10-24
	Овальная	$L_{\min}-L_{\max}$, мкм	12-45	10-33	10-45	10-27	12-18	10-24
		Q , %	28	22	3,5	17	7	8,5
		L/b	21-45	12-45	10-90	15-45	12-60	10-90
	Сложная	$L_{\min}-L_{\max}$, мкм	21-45	12-45	10-90	15-45	12-60	10-90
		Q , %	33	40	43,5	62,5	75	34
		L/b	12	21	26	16	9,5	57,5
Конгломераты	Q , %	12	21	26	16	9,5	57,5	

При получении промышленного медного сплава, упрочнённого эмульгированными включениями хромистого чугуна, был использован специальный режим обработки расплава переменным электромагнитным полем, обеспечившим равномерное образование включений среди которых преобладал размер 3 мкм, и заливка, охлаждение и затвердевание сплава в постоянном магнитном поле с индукцией 0,3 Тл. При этом эмульгированные включения имели сферическую форму. Применение специально организованных электромагнитных воздействий позволило повысить эксплуатационные характеристики сплава в 2,5 раза.

УДК 669.131.5:537.84

В. А. Середенко, С. Г. Голубчик

Физико-технологический институт металлов и сплавов НАН Украины,
Киев

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ЭЛЕКТРИЧЕСКОГО ТОКА В РАСПЛАВЕ ПРИ КОНТАКТНОМ ПОДВОДЕ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ В ЛИТЕЙНЫЙ КОВШ

Эффективным способом улучшения служебных характеристик промышленных металлов и сплавов является внепечная обработка расплавов электрическим током [1,2]. Однако режимы обработки характеризуются весьма значительным диапазоном используемых плотностей электроток, пропускаемых по расплавам. Так, для черных металлов рекомендуют как $5 \cdot 10^1$ А/м² [1], так и $5 \cdot 10^4$ А/м² [2].

С целью определения степени отклонения плотности электрического тока в объеме расплава при его обработке в литейном ковше с использованием распространенной схемы подвода (параллельные цилиндрические электроды диаметрально расположенные у стенок ковша проведены исследования на физической модели. Определяющим критерием подобия выбрана относительная напряженность электрического поля $E = \rho l^2 \rho_3^{-1/2} \eta^{-1/3} \cdot E$, где ρ - плотность расплава, l - характерный размер, ρ_3 - удельное электросопротивление расплава, η - динамическая вязкость сплава; E - напряженность электрического поля. Расплавленный металл, моделировал 25% водный раствор CuSO₄. К электродам подводился постоянный ток. Плотность электротока измерялась контактным 2-х электродным датчиком.

В I серии экспериментов электроды были погружены вертикально в жидкость на одинаковую глубину $h_3 (h_3/h=0,88$, где h - высота расплава в ковше) при межэлектродном расстоянии l_3 в безразмерном виде l_3/D равном 0,88 (где D - диаметр расплава по зеркалу) при E до 8,8.10³. Плотность тока i по высоте межэлектродного пространства в плоскости xz имела одинаковое распределение. В плоскости yz межэлектродного пространства i менялась незначительно. При $E = 9 \cdot 10^2$ i была максимальна непосредственно у электродов и существенно снижалась при удалении от них. Ее минимальное значение (в 8 раз меньше, чем у электродов) зафиксировано на оси $z3$ межэлектродного пространства. У дна емкости значение i было вдвое ниже, чем на оси $z3$ на уровне концов электродов, однако ток был распределен у дна равномерно. Значительное увеличение подводимого к электродам напряжения ($E=8,8 \cdot 10^3$) не привело к изменению характера неоднородного распределения электротока в жидкой среде.

Во II серии опытов ($E=8,8 \cdot 10^3$) один электрод был существенно короче другого (заглубление h_3/h короткого электрода 0,25, длинного 0,88).

Установлено значительное увеличение неоднородности распределения электротока в объеме расплава. Плотность тока у короткого электрода i_k была в 1,6 раза больше, чем у длинного. Минимальное значение i на поверхности расплава сместилось от центра к длинному электроду на $0,25 l_э$ и составило $0,18 i_k$. Распределение тока у дна емкости отличалось зеркально от распределения его на поверхности жидкости – от минимального значения под коротким электродом ($0,05 i_k$) до максимального $0,9 i_k$ на расстоянии $0,25 l_э$ от длинного электрода и при $0,36 i_k$ непосредственно возле него.

Таким образом, необходим учет особенностей действия на локальные зоны расплава электротока различной плотности.

Список литературы

- Chernega D. Treatment of Metals and Alloys under Solidification by the Direct Current // Proc. 15th Riga and 6th PAMIR Conference of Fundamental and Applied MHD. Latvia – 2005. Vol. 2. – P.53-56.
Миненко Г.Н. Обработка электротоком модифицированного серого чугуна // Литейное производство. – 2001. – №2. – С. 11.

УДК 669.245: 536.421.4

В. М. Сімановський, Г.Ф. Мьяльница, І. І. Максюта, Ю. Г. Квасницька, А. С. Притуляк, О. В. Михнян
Фізико-технологічний інститут металів та сплавів НАН України, Києв

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВІТКУ ТЕХНОЛОГІЇ ОТРИМАННЯ ДЕТАЛЕЙ ГТД З ОРИЄНТОВАНОЮ СТРУКТУРОЮ

Актуальною та економічно важливою проблемою вітчизняного газотурбобудування на цей час є налагодження серійного виробництва робочих та соплових лопаток з орієнтованою структурою для транспортних та стаціонарних ГТД, в тому числі, наприклад, ГТД з потужністю 25...45 МВт (розробка ДП НВКГ «Зоря» - «Машпроект», м. Миколаїв).

ФТІМС НАНУ на протязі останніх 10 років проводить роботи зі створення жароміцних корозійностійких сплавів для деталей ГТД та композицій вогнетривкої ливарної кераміки, а також вдосконалює технологічні процеси отримання складнопрофільних виливків, в тому числі робочих лопаток турбіни ГТД з орієнтованою структурою за допомогою нових модифікованих матеріалів для тиглів, оболонкових форм та стрижнів.

В роботі, що виконувалась в лабораторії точного лиття жароміцних сплавів ФТІМС НАНУ та на базі ДП НВКГ «Зоря»- «Машпроект», показана можливість управління фазово-структурними характеристиками, такими як ступінь регулярності структури, дендритний параметр, дисперсність та об'ємна частка зміцнюючих інтерметалідних та карбідних фаз виливків з жароміцного корозійностійкого сплаву типу ХН6ОКМЮВТ (базового - без гафнію та модельного - з 0,2%,мас., гафнію), отриманих шляхом спрямованої кристалізації на промисловій установці УВНК-8П (ДП НВКГ «Зоря» - «Машпроект») в умовах регульованого тепловідводу. Також проведено вибір температурно-часового режиму термічної обробки деталей (робочих лопаток ГТД) з метою підвищення їх експлуатаційних характеристик.

Для встановлення впливу технологічних параметрів процесу кристалізації на такі характеристики модельних сплавів, як макро- та мікроструктура, склад та морфологія зміцнюючих фаз, пов'язаних з коефіцієнтами ліквіації елементів у рівноважному та орієнтованому стані, проведено серії експериментів з варіюванням швидкості кристалізації на 2-ох рівнях: 5 та 10 мм/хв і градієнтом температур на фронті кристалізації 15-20 °С/см для базового (без гафнію) і модельного (з 0,2%, мас., гафнію) сплавів. Показано, що із збільшенням швидкості кристалізації і при введенні в базовий сплав 0,2% гафнію, збільшується об'ємний зміст інтерметалідної зміцнюючої γ' - фази з одночасним корегуванням розмірів її частинок, а також зростає кількість дисперсних карбідів МС-типу в міждендритному просторі. Таким чином, гафній в досліджуваному типі сплавів сприяє поліпшенню працездатності